

VISOKI PREDSTAVNIK
UNIJE ZA VANJSKE
POSLOVE I
SIGURNOSNU POLITIKU

Bruxelles, 10.6.2020.
JOIN(2020) 8 final

**ZAJEDNIČKA KOMUNIKACIJA EUROPSKOM PARLAMENTU, EUROPSKOM
VIJEĆU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I
ODBORU REGIJA**

Borba protiv dezinformacija o bolesti COVID-19 – Prepoznavanje činjenica

UVOD

Pandemija bolesti COVID-19 („koronavirus“) popraćena je dosad neviđenom „infodemijom“¹. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO), poplava informacija o virusu², koje su često lažne ili netočne i brzo se šire društvenim mrežama, mogu izazvati pometnju i nepovjerenje te ugroziti učinkovitu javnozdravstvenu reakciju.

Ova se „infodemija“ zasniva na temeljnom ljudskom strahu. Zbog ograničavanja socijalnih kontakata milijuni su ljudi prisiljeni biti kod kuće, zbog čega se sve više koriste društvenim mrežama, među ostalim i kao izvorom informacija, a internetske platforme, provjeravatelji činjenica i korisnici društvenih mreža prijavljuju milijune lažnih ili obmanjujućih objava³. S obzirom na to da je riječ o novom virusu, nepoznanice su se pokazale plodnim tlom za širenje lažnih ili obmanjujućih priča.

Polazeći od akcijskog plana za borbu protiv dezinformiranja⁴, potrebno je usklađenije djelovanje u skladu s našim demokratskim vrijednostima kako bi se uklonili rizici za otvorena društva. Naše zajedničke vrijednosti i demokratske institucije, uključujući slobodu izražavanja te slobodne i pluralističke medije, ključne su za otpornost naših društava na izazove koje je donijela pandemija bolesti COVID-19.

Kao odgovor na poziv članova Europskog vijeća⁵ i ministara vanjskih poslova EU-a⁶ te na zabrinutost Europskog parlamenta, ova Zajednička komunikacija usmjerena je na hitan odgovor na dezinformacije o pandemiji koronavirusa te se u njoj uzimaju u obzir već poduzeti koraci i konkretne mjere koje treba poduzeti, a koje se mogu brzo pokrenuti upotrebom postojećih resursa.

Istaknuta su i područja u kojima je kriza ukazala na temeljne izazove koje će biti potrebno dodatno procijeniti kako se kriza bude razvijala i uključiti ih u dio šireg pristupa za jačanje demokracije, što će se utvrditi u akcijskom planu za europsku demokraciju, kako je najavljeno u političkim smjernicama predsjednice von der Leyen⁷. Cilj je snažnije djelovanje EU-a na suzbijanju dezinformacija, prilagodbi odgovora na sve veće prijetnje i

¹ Naziv je upotrijebio i opisao WHO: „infodemija je prevelika količina informacija o određenom problemu, zbog koje je teško pronaći rješenje. U izvanrednim zdravstvenim situacijama može dovesti do širenja pogrešnih informacija, dezinformacija i glasina. Infodemija može onemogućiti učinkovitu javnozdravstvenu reakciju te izazvati zbunjenost i nepovjerenje među ljudima“: https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200305-sitrep-45-covid-19.pdf?sfvrsn=ed2ba78b_4

² Europska komisija je svakodnevnim praćenjem medija otkrila stotine tisuća članaka povezanih s bolešću COVID-19 (https://ec.europa.eu/jrc/en/covid-19-media-surveillance?solrsort=ds_created%20desc) i milijune spominjanja na društvenim mrežama u cijelom svijetu.

³ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf

⁴ JOIN(2018) 36 final od 5. prosinca 2018.

⁵ Članovi Europskog vijeća 26. ožujka 2020. postigli su dogovor o zajedničkoj izjavi kojom se obvezuju na odlučnu borbu protiv dezinformacija transparentnim, pravodobnim i činjenično utemeljenim izvješćivanjem o svojim mjerama te na jačanje otpornosti svojih društava. Komisija i visoki predstavnik pozvani su da u potpunosti surađuju i da o zajedničkim naporima izvješćuju Vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>

⁶ Ministri vanjskih poslova EU-a 3. travnja 2020. izrazili su zabrinutost zbog širenja dezinformacija i netočnih informacija te su istaknuli potrebu za nastavkom borbe protiv njihova negativnog učinka na društva, ljudske živote i javno zdravlje. Naglasili su i da je potrebno uložiti intenzivnije zajedničke napore u borbu protiv dezinformiranja bliskom suradnjom institucija EU-a, država članica i društvenih mreža. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/04/03/>

⁷ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf

manipulacije te potpori slobodnim i neovisnim medijima. Predstojeći akt o digitalnim uslugama⁸ dio je tog sveobuhvatnog pristupa.

Dosadašnje mjere EU-a protiv dezinformiranja

Europska komisija i visoki predstavnik utvrdili su 2018. svoj pristup suzbijanju dezinformiranja⁹. Akcijski plan za borbu protiv dezinformiranja utemeljen je na europskim vrijednostima i temeljnim pravima, posebno na slobodi izražavanja. U njemu je utvrđen pristup koji obuhvaća cijelo društvo i njime se jača suradnja među ključnim akterima kao što su javna tijela, novinari, istraživači, provjeravatelji činjenica, internetske platforme i civilno društvo. Temelji se na iskustvu koje je od 2015. stekla radna skupina East StratCom, osnovana u okviru Europske službe za vanjsko djelovanje (ESVD) radi borbe protiv kampanja dezinformiranja podrijetlom iz Rusije.¹⁰ Važan dio akcijskog plana iz 2018. bio je potaknuti platforme da provedu samoregulatorni Kodeks o suzbijanju dezinformacija, koji je dogovoren nakon Komunikacije Komisije iz travnja 2018.¹¹ U ožujku 2019. uspostavljen je sustav brzog uzbuđivanja kako bi se povezali stručnjaci za dezinformiranje iz institucija EU-a i država članica te olakšala razmjena analiza i najboljih praksi među vladama, primjerice u pogledu proaktivne komunikacije i učinkovitog odgovora. Ključni element tog akcijskog plana bila je i povećana međunarodna suradnja, primjerice u okviru skupine G-7 i Organizacije Sjevernoatlantskog ugovora (NATO). Osim toga, Europska komisija i Europski parlament razvili su aktivnu komunikacijsku politiku i mehanizam „razbijanja mitova”, uključujući aktivnosti na regionalnoj i lokalnoj razini.

1. KLJUČNI IZAZOVI INFODEMIJE UZROKOVANE BOLEŠĆU COVID-19 I DALJNJE MJERE U NJIHOVU SVLADAVANJU

Infodemija uzrokovana bolešću COVID-19 iziskuje brz odgovor EU-a i država članica. Dezinformacije mogu imati ozbiljne posljedice: mogu dovesti do zanemarivanja službenih zdravstvenih savjeta i rizičnog ponašanja ili imati negativan učinak na naše demokratske institucije, društvo te gospodarsku i financijsku situaciju. Uslijed krize pojavili su se novi rizici od iskorištavanja građana ili toga da budu žrtve kriminalnih radnji, uz ciljane kampanje dezinformiranja stranih aktera kojima se nastoje ugroziti naše demokracije te vjerodostojnost EU-a i nacionalnih ili regionalnih vlasti. Protok dezinformacija, pogrešnih informacija i operacija stranog utjecaja treba suzbijati proaktivnom i pozitivnom komunikacijom, s pomoću postojećih instrumenata EU-a te putem nadležnih tijela država članica, civilnog društva, platformi društvenih mreža i međunarodne suradnje kako bi se povećala otpornost građana na njih¹². To se mora činiti uz potpuno poštovanje slobode izražavanja i drugih temeljnih prava i demokratskih vrijednosti.

⁸ U tijeku je javno savjetovanje: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hr/ip_20_962

⁹ Akcijski plan za borbu protiv dezinformiranja iz 2018. (JOIN(2018) 36 final od 5. prosinca 2018.) temelji se na pristupu politike definiranom u Komunikaciji Komisije „Suzbijanje dezinformacija na internetu: europski pristup” COM(2018) 236 final od 26. travnja 2018.

¹⁰ Radna skupina osmišljava komunikacijske proizvode i kampanje kojima je cilj bolje objasniti politike EU-a u zemljama Istočnog partnerstva (Armenija, Azerbajdžan, Bjelarus, Gruzija, Moldova i Ukrajina). Podupire i šira nastojanja EU-a za jačanje medijskog okruženja u regiji. Izvješćuje o trendovima dezinformiranja te ih analizira, objašnjava i razotkriva dezinformacijske priče te podiže svijest o dezinformacijama koje dolaze iz ruskih državnih i drugih izvora.

¹¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation>

¹² Za više pojedinosti o odgovoru EU-a na dezinformacije vidjeti: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/corona_fighting_disinformation.pdf
https://eeas.europa.eu/topics/countering-disinformation_en

Sljedeći nepotpuni popis primjera prikazuje složenost situacije do koje je došlo tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19:

- Informacije koje kruže uključuju opasne lažne vijesti i obmanjujuće zdravstvene informacije s lažnim tvrdnjama (kao što su „pranje ruku ne pomaže” ili „koronavirus je opasan samo za starije osobe”). Takav sadržaj nije nužno nezakonit, ali može izravno ugroziti živote i ozbiljno naštetiti naporima za ograničavanje pandemije. Jedan je mogućih odgovora da ključni akteri kao što su javna tijela, mediji, novinari, internetske platforme, provjeravatelji činjenica i civilno društvo stave na raspolaganje lako dostupne vjerodostojne sadržaje povezane sa zdravljem. Drugi je da se poveća sposobnost građana da prepoznaju takve dezinformacije i na njih reagiraju. Ako je takvo ponašanje nezakonito, nadležna tijela trebala bi s njime postupati u skladu s primjenjivim pravnim normama.
- Teorije zavjere koje mogu ugroziti ljudsko zdravlje, naštetiti koheziji naših društava te dovesti do javnih izljeva nasilja i izazvati društvene nemire (na primjer zavjere i mitovi o tome da 5G instalacije šire bolest COVID-19 koji dovode do napada na odašiljače, ili o tome da je određena etnička ili vjerska skupina izvor širenja te bolesti, kao što je zabrinjavajući porast antisemitskih sadržaja s tom premisom) zahtijevaju veću predanost cijelog društva, uključujući nadležna tijela, medije, novinare, provjeravatelje činjenica, civilno društvo i internetske platforme, primjerice brzo razotkrivanje, degradiranje, moguće uklanjanje ili mjere protiv korisničkih računala.
- Na nezakoniti govor mržnje (na primjer zbog dezinformacija da je određena etnička ili vjerska skupina odgovorna za širenje bolesti COVID-19, kao što je zabrinjavajući porast rasističkih i ksenofobnih sadržaja povezanih s tom bolešću) primjenjuju se pravila o uklanjanju nezakonitog sadržaja od strane platformi i tijela te mjere nadležnih tijela na temelju kaznenih zakona država članica, u skladu s Preporukom o mjerama za suzbijanje nezakonitih internetskih sadržaja¹³.
- Prijevarena potrošača (na primjer prodaja „čudotvornih proizvoda” s nepotvrđenim zdravstvenim tvrdnjama) nezakonita je i protiv nje trebaju djelovati tijela za zaštitu potrošača i internetske platforme.
- Protiv kiberkriminaliteta (kao što su hakiranje ili lažno predstavljanje (*phishing*) s pomoću poveznica koje se odnose na COVID-19 radi širenja zlonamjernog softvera) mora se boriti izravnim mjerama tijela kaznenog progona i kampanjama za podizanje svijesti građana¹⁴.
- Strani akteri i određene treće zemlje, posebno Rusija¹⁵ i Kina¹⁶, sudjeluju u ciljanim operacijama i kampanjama dezinformiranja u vezi s bolešću COVID-19 u EU-u i njegovu susjedstvu te u svijetu i nastoje nanijeti štetu demokratskoj raspravi, povećati društvenu polarizaciju te poboljšati svoj ugled u kontekstu te bolesti.

U tom je kontekstu jedna od pouka ove krize potreba za jasnim razlikovanjem različitih oblika lažnog ili obmanjujućeg sadržaja otkrivenog u okviru „infodemije” i za pripremom

¹³ Preporuka Komisije od 1. ožujka 2018. o mjerama za suzbijanje nezakonitih internetskih sadržaja (C(2018) 1177 final).

¹⁴ Iako samo dezinformiranje nije kaznenopravne prirode, neki od njegovih aspekata mogli bi biti povezani s kriminalom. Europol je pokrenuo internetsku stranicu posvećenu bolesti COVID-19 koja bi građanima i poduzećima trebala pomoći da se zaštite <https://www.europol.europa.eu/staying-safe-during-covid-19-what-you-need-to-know>.

¹⁵ Portal www.EUvsDisinfo.eu otkrio je više od 500 primjera proruskih dezinformacija u javno dostupnoj bazi podataka ruske vlade, a ESVD je u svojim javnim analitičkim izvješćima opisao aktivnosti stranih država.

¹⁶ Vidjeti na primjer: <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>

odgovarajućih odgovora. Stoga je prvo važno razlikovati nezakonit sadržaj, kako je definiran zakonom, od sadržaja koji je štetan, ali nije nezakonit. Drugo, važno je utvrditi je li njegova namjera obmanjivanje odnosno nanošenje javne štete ili ostvarivanje ekonomske dobiti. Ako takve namjere nema, na primjer kada građani s prijateljima i obitelji nesvjesno razmjenjuju lažne informacije u dobroj vjeri, dotični se sadržaj može smatrati netočnom informacijom, s druge strane, kako je definirano u Komunikaciji Komisije iz travnja 2018.¹⁷, ako takva namjera postoji, sadržaj se smatra dezinformacijom.

Akteri iz trećih zemalja mogu se pri operacijama utjecaja koristiti nizom aktivnosti, uključujući navedene tehnike, u različitim kombinacijama. U tom smislu dezinformacije mogu biti dio operacija utjecaja te se često koriste druge radnje i taktike manipulativnog uplitanja¹⁸, kao što su pojačavanje učinka manipulativnim ponašanjem, koordinirana upotreba lažnih ili nevjerođostojnih korisničkih računa, automatizirani botovi i drugi načini umjetnog povećanja popularnosti sadržaja. Takva koordinacija otkriva namjeru korištenja lažnih ili obmanjujućih informacija za nanošenje štete.

Potreban je prilagođeni odgovor svih dijelova društva, ovisno o stupnju štete, namjeri, obliku širenja, uključenim akterima i njihovoj podrijetlu. Stoga se netočne informacije mogu suzbijati dobro usmjerenim opovrgavanjem i inicijativama za razbijanje mitova i medijsku pismenost; s druge strane, dezinformacije je potrebno suzbijati drugim sredstvima, uključujući mjere koje poduzimaju vlade, kako je među ostalim navedeno u akcijskom planu za borbu protiv dezinformiranja. Platforme moraju suzbiti koordinirano manipulativno ponašanje i povećati transparentnost kada je riječ o operacijama zlonamjernog utjecaja.

Sve navedene mjere za uklanjanje štete trebale bi se provoditi uz puno poštovanje temeljnih prava, posebno slobode izražavanja.

Iskustvo s krizom uzrokovanom bolešću COVID-19 upućuje na to da bi se javna politika EU-a mogla poboljšati usklađenijim i bržim odgovorom. Razborit i učinkovit pristup rješavanju tih izazova zahtijeva temeljito razumijevanje problema i dokaze o njegovu učinku. Kako se kriza uzrokovana bolešću COVID-19 bude razvijala, EU treba dodatno razraditi svoje mjere za otklanjanje otkrivenih nedostataka te bolje razumjeti i predviđati predstojeće izazove. Na primjer, dezinformacije i netočne informacije o mogućem cjepivu protiv bolesti COVID-19 nastavljaju bujati i vjerojatno će otežati primjenu cjepiva kada ona budu dostupna. Koordinacija i suradnja s akterima na razini EU-a i na globalnoj razini, zajedno sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom i internetskim platformama, bit će od ključne važnosti za praćenje tih izazova i učinkovit odgovor na njih.

Na temelju dosadašnjeg iskustva u borbi protiv dezinformacija povezanih s bolešću COVID-19 EU može poduzeti daljnje konkretne i kratkoročne mjere za osnaživanje građana uspostavom bolje suradnje unutar EU-a i s partnerima diljem svijeta. Sve institucije EU-a moraju sudjelovati u zajedničkim naporima i nadopunjavati mjere država članica stvaranjem dodane vrijednosti, primjerice svojim analitičkim kapacitetima i pristupom platformama.

Te bi se mjere trebale uzeti u obzir i u budućem djelovanju EU-a protiv dezinformiranja, posebno u predstojećoj evaluaciji Kodeksa akcijskom planu za europsku demokraciju.

¹⁷ Vidjeti bilješku 9.

¹⁸ Zaključci Vijeća o dodatnim nastojanjima za jačanje otpornosti i suzbijanje hibridnih prijetnji (dokument 14972/19 od 10. prosinca 2019.).

Sigurnosna dimenzija tog problema trebala bi se uzeti u obzir i u novoj strategiji za sigurnosnu uniju.

2. JAČANJE STRATEŠKE KOMUNIKACIJE UNUTAR I IZVAN EU-A

Od početka krize uzrokovane bolešću COVID-19 jasna i pristupačna komunikacija i točne informacije presudne su za zaštitu zdravlja građana. Osim nacionalnih informacijskih kanala, EU u tome ima ulogu preko svojih institucija, prenositelja informacija i mreža u državama članicama, u susjedstvu i šire. Taj rad uključuje učinkovitu proaktivnu komunikaciju u cilju promicanja provjerljivih pouzdanih zdravstvenih informacija¹⁹, informiranja građana i partnera iz trećih zemalja o aktivnostima EU-a za suočavanje s krizom²⁰ te podizanja svijesti o rizicima od dezinformacija. U ožujku 2020. Komisija je pokrenula posebnu internetsku stranicu o lažnim tvrdnjama povezanim s bolešću COVID-19, na kojoj se promiču sadržaji iz službenih izvora i pomaže razdvajanju činjenica od fikcije, primjerice u borbi protiv priča o nedostatku solidarnosti u EU-u²¹.

Baš kao i sama pandemija, „infodemija” oko bolesti COVID-19 globalni je izazov. Od početka krize Komisija, visoki predstavnik i države članice blisko surađuju u okviru međunarodnih foruma, kao što su skupina G-7 (a posebno njezin mehanizam za brzi odgovor) i NATO. Usto je ESVD pojačao napore za suzbijanje operacija stranog utjecaja objavljivanjem redovitih izvješća o analizi informacijskog okruženja u tom pogledu i širenjem svojih nalaza u civilnom društvu, medijima i stručnim krugovima²². EU-ov sustav brzog uzbunjivanja koristi se za razmjenu informacija i analiza kako bi se dobila sveobuhvatna slika informacijskog okruženja u vezi s bolešću COVID-19. Europol je objavio posebno izvješće²³ i sustavno prati učinak pandemije bolesti COVID-19 na kiberkriminalitet te pruža ažurirane podatke o prijetnji i procjene mogućeg daljnjeg razvoja događaja u tom području kriminaliteta. U širem smislu, EU ciljanim komunikacijskim kampanjama diljem svijeta radi na suzbijanju obmanjujućih priča, na primjer o navodnom izostanku pomoći EU-a partnerima. To uključuje i blisku koordinaciju sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom. S obzirom na rizike i prijetnje od operacija stranog utjecaja i čak i da su se od početka krize poduzimale mjere, još uvijek postoji potreba za daljnjim poboljšanjem kapaciteta EU-a za pružanje pravodobnih, dosljednih, koherentnih i vidljivih poruka globalnoj javnosti, s posebnim naglaskom na neposrednom susjedstvu EU-a, Africi, Aziji i Latinskoj Americi.

Mjere

- Komisija i visoki predstavnik poduzet će sljedeće:
 - nastaviti ulagati u svoje strateške komunikacijske sposobnosti u skladu s akcijskim planom za borbu protiv dezinformiranja te poboljšati suradnju i koordinaciju s državama članicama,
 - pojačati upotrebu postojećih mehanizama kako bi se olakšala konkretna suradnja s državama članicama i međunarodnim partnerima u području strateške komunikacije, među ostalim putem kanala za suradnju Komisije s državama članicama i radnim skupinama ESVD-a za stratešku komunikaciju,
 - uspostaviti poseban odjel u sustavu brzog uzbunjivanja kako bi se olakšala

¹⁹ Na primjer iz Europskog centra za sprečavanje i kontrolu bolesti: <https://www.ecdc.europa.eu/en>

²⁰ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response_hr

²¹ https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/health/coronavirus-response/fighting-disinformation_hr

²² <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>

²³ <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/catching-virus-cybercrime-disinformation-and-covid-19-pandemic>

razmjena relevantnog komunikacijskog materijala o bolesti COVID-19 između država članica i odgovarajućih institucija EU-a,

- dodatno pojačati stratešku komunikaciju i sposobnosti javne diplomacije delegacija EU-a, u bliskoj suradnji s diplomatskom mrežom država članica EU-a, vladama trećih zemalja i civilnim društvom.
- Predstavništva Komisije u državama članicama imat će aktivniju ulogu u nacionalnim raspravama služeći se informacijama utemeljenima na činjenicama i prilagođenima lokalnoj situaciji, osobito na društvenim medijima.

3. BOLJA SURADNJA U EU-U

Borba protiv dezinformacija, netočnih informacija i operacija stranog utjecaja tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19 pokazala je da je suradnja između institucija EU-a i država članica ključna za osiguravanje dosljednih poruka i usklađenih napora. Trebalo bi poduzeti daljnje mjere za racionalizaciju i jačanje kapaciteta,^{24 25} poboljšanje analize rizika i daljnji razvoj redovitog izvješćivanja. Suradnja unutar EU-a također treba uključivati platforme i druge ključne dionike, kao što su nacionalna nadležna tijela, istraživači i provjeravatelji činjenica.

Podizanje svijesti među državama članicama o dostupnim instrumentima važan je korak u osiguravanju komplementarnosti svih inicijativa. Kriza je pokazala da to nije uvijek slučaj. Bilo je pokušaja bolje koordinacije među različitim akterima, primjerice upućivanjem na razne internetske stranice posvećene dezinformacijama o bolesti COVID-19, ali su oni u odnosu na potrebe i dalje skromni.

Mjere

- Komisija će drugim institucijama predložiti da u okviru postojećih struktura uspostave i ispituju mehanizme²⁶ za poboljšanje koordinacije u pogledu dezinformacija povezanih s bolešću COVID-19 te za razmjenu procjena i analiza.
- Države članice trebale bi se u većoj mjeri koristiti sustavom brzog uzbunjivanja i drugim odgovarajućim sredstvima kako bi ojačale suradnju s institucijama EU-a i međusobno, posebno u vezi s procjenama informacijskog okruženja i uvidom u stanje.
- Na temelju iskustva koje je stekla europska mreža za suradnju u području izbora, Komisija će olakšati razmjenu najboljih prakse kada je riječ o konkretnim problemima povezanim s dezinformacijama, kao što je mikrociljanje.

4. MEĐUNARODNA SURADNJA S TREĆIM ZEMLJAMA I MEĐUNARODNIM PARTNERIMA

Dezinformacije i operacije stranog utjecaja u vezi s bolešću COVID-19 nisu usmjerene samo na EU ili pojedinačne države članice. Njihova meta su i treće zemlje, okviri za međunarodnu suradnju i multilateralizam općenito²⁷.

²⁴ Kao što su Radna skupina Vijeća za informiranje, sustav brzog uzbunjivanja, integrirani politički odgovor na krizu (IPCR), Odbor za zdravstvenu sigurnost i Krizna komunikacijska mreža.

²⁵ Vidjeti i Rezoluciju Europskog parlamenta od 17. travnja 2020. o usklađenom djelovanju EU-a za suzbijanje pandemije bolesti COVID-19 i njezinih posljedica, u kojoj se također poziva EU da poduzme mjere protiv dezinformacija o bolesti COVID-19 (P9_TA-PROV(2020)0054).

²⁶ Kao što su redovne kontaktne skupine/tjedne videokonferencije.

²⁷ Vidjeti primjerice tematska izvješća ESVD-a o projektu EUvsDisinfo (<https://euvsdisinfo.eu/>)

S obzirom na rizike i prijetnje koji proizlaze iz kampanji dezinformiranja, EU je globalnoj javnosti počeo upućivati pravodobne, dosljedne, koherentne i vidljive poruke osobito u neposrednom susjedstvu EU-a, na zapadnom Balkanu i u Africi. Na primjer, kako bi se suzbile priče o izostanku pomoći EU-a trećim zemljama, pokrenute su komunikacijske kampanje u nekoliko zemalja, među ostalim u europskom susjedstvu. Komisija i ESVD osim toga blisko surađuju sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom i drugim međunarodnim partnerima kako bi se osigurala najveća moguća vidljivost pomoći koju EU pruža u kontekstu bolesti COVID-19 i njezina pozitivnog učinka na terenu, među ostalim u okviru inicijative Tim Europa („Team Europe”).

Nadalje, u okviru postojećih instrumenata vanjske politike već su preusmjerena sredstva za potporu regionalnim vladama u borbi s krizom i poduzete mjere za razotkrivanje dezinformacija koje mogu dodatno potpiniti napetosti i sukobe u područjima pogođenima oružanim konfliktima i krizom, uključujući Sahel, regiju Velikih jezera, Rog Afrike, Bliski istok i Latinsku Ameriku. Osim toga, u okviru Europskog instrumenta za demokraciju i ljudska prava financiraju se projekti za potporu novinarima, promicanje provjere činjenica i borbu protiv dezinformacija povezanih s bolešću COVID-19.

Suradnja s mehanizmom za brzi odgovor skupine G-7, NATO-om i drugima urodila je povećanom razmjenom informacija, aktivnosti i najbolje prakse. Omogućila je bržu razmjenu informacija i otvorila vrata za buduće daljnje zajedničke aktivnosti.

Mjere

- Komisija i visoki predstavnik, u okviru svojih nadležnosti poduzimat će sljedeće:
 - raditi u partnerstvu s WHO-om na poboljšanju epidemiološkog nadzora putem učinkovitog praćenja medija i na promicanju utvrđivanja obmanjujućih i štetnih priča te odgovoru na njih,
 - podupirati suradnju i razmjenu najboljih praksi u borbi protiv dezinformacija i operacija stranog utjecaja na globalnoj razini, konkretnim aktivnostima suradnje i programima potpore²⁸, oslanjajući se na postojeće programe javne diplomacije²⁹ i aktivnosti podizanja svijesti,
 - pojačati razmjenu informacija s relevantnim partnerima iz civilnog društva i privatnog sektora u trećim zemljama kad je riječ o uvidu u situaciju i razvoju prijetnji, među ostalim organizacijom savjetovanja, konferencija i javnih događanja³⁰,
 - ojačati postojeća partnerstva, među ostalim sa skupinom G-7 i NATO-om, te proširiti suradnju s UN-om i regionalnim organizacijama, uključujući OESS, Vijeće Europe i Afričku uniju.
- U okviru nastojanja inicijative Tim Europa za potporu partnerima u borbi protiv posljedica pandemije, promiče se pristup pouzdanim informacijama, bori se protiv dezinformacija, surađuje s novinarima i medijima te pruža potpora inicijativama za

²⁸ Vidjeti na primjer događanje „Disinfo Alert” organizirano u Tbilisiju 2019.: <https://euvsdisinfo.eu/georgia/>.

²⁹ Njima se već pruža potpora civilnom društvu ciljanim mjerama za borbu protiv dezinformiranja u trećim zemljama, kao što su Rusija, Brazil ili Indonezija.

³⁰ Više informacija o događanju „Disinfo Horizon” dostupno je ovdje: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_20_160
<https://euvsdisinfo.eu/disinformation-aims-at-undermining-democracy/>

suzbijanje dezinformacija i netočnih informacija u trećim zemljama putem delegacija EU-a i diplomatskih misija država članica na terenu³¹ .³²

5. VEĆA TRANSPARENTNOST INTERNETSKIH PLATFORMI U POGLEDU DEZINFORMACIJA I OPERACIJA UTJECAJA

Suradnja s platformama društvenih mreža bitan je element za sveobuhvatnu procjenu izazova kao i učinkovitog odgovora na „infodemiju”. Od početka krize Komisija ističe potrebu da internetske platforme u potpunosti poštuju svoje obveze u skladu s Kodeksom. Odgovori platformi na taj izazov pomno se prate, iako je teško pouzdano procijeniti pravovremenost, potpunost i učinak njihovih aktivnosti³³.

Internetske platforme³⁴ izvijestile su da su prilagodile svoje politike kako bi odgovorile na prijetnju od dezinformacija o bolesti COVID-19. One promiču točne i službene informacije Svjetske zdravstvene organizacije, nacionalnih zdravstvenih tijela i profesionalnih medijskih kuća o toj bolesti³⁵. Degradiraju sadržaje za koje je provjereno da su lažni ili obmanjujući te ograničavaju oglase koji promiču lažne proizvode i usluge. U skladu sa svojim standardima uklanjaju sadržaje koji bi mogli naštetiti zdravlju građana ili negativno utjecati na javnu sigurnost³⁶.

Provjeravatelji činjenica, istraživači i organizacije civilnog društva imaju ključnu ulogu, no platforme im tijekom trenutačne krize javnog zdravlja nisu pružile dovoljnu podršku, primjerice stavljanjem na raspolaganje više podataka ili pridavanjem odgovarajuće važnosti provjerama činjenica koje se na njima prikazuju u svim državama članicama. Stoga postoji potreba da platforme društvenih medija ulože dodatne napore i razmjenjuju informacije te povećaju svoju transparentnost i odgovornost³⁷. Time se naglašava potreba za provedbom i jačanjem politika na koje su se platforme obvezale u skladu s Kodeksom.

5.1. POJAČANA ULOGA INTERNETSKIH PLATFORMI U KRIZI

Platforme bi trebale intenzivirati svoje aktivnosti za suzbijanje rizika prouzročenih krizom. Oslanjajući se na iskustvo stečeno praćenjem Kodeksa uoči europskih izbora 2019., Komisija namjerava uspostaviti prilagodljiv program praćenja i izvješćivanja u skladu s Kodeksom usmjeren na dezinformacije i netočne informacije povezane s bolešću COVID-19. To bi trebalo proširiti na platforme koje trenutačno nisu potpisnice Kodeksa³⁸. Komisija bi zatim uz pomoć Skupine europskih regulatora za audiovizualne medije (ERGA)³⁹ mogla procijeniti utjecaj politika platformi na širenje dezinformacija i netočnih

³¹ Vidjeti i Zajedničku komunikaciju Europskom parlamentu, Vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i Odboru regija – Komunikacija o globalnom odgovoru EU-a na COVID-19 (JOIN/2020/11 final).

³² Primjerice u afričkim zemljama pogođenima konfliktima, kao što su Srednjoafrička Republika ili Kongo.

³³ Isto tako, neke platforme koje se koriste za distribuciju obmanjujućih informacija nisu obuhvaćene Kodeksom (na primjer WhatsApp ili TikTok).

³⁴ Osobito Google, Facebook, Twitter i Microsoft.

³⁵ S tim u vezi platforme pokreću nove alate, kao što su oglasne ploče, kartice, skočni prozori, mape i poruke koji korisnike izravno upućuju na službene izvore informacija na više jezika.

³⁶ Npr. netočne tvrdnje da se virus može izliječiti konzumacijom izbjeljivača.

³⁷ Kako je, na primjer, ilustrirao Brookings: <https://www.brookings.edu/techstream/encrypted-messaging-apps-are-the-future-of-propaganda/>

³⁸ Posebno one koji su tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19 bile izrazito vidljive kao što su WhatsApp ili TikTok.

³⁹ Kao odgovor na krizu, ERGA je nedavno proširila područje djelovanja svoje podskupine za dezinformiranje kako bi uključila procjenu načina na koji platforme reagiraju na izazove ove nezabilježene situacije. U procjeni će se poseban naglasak staviti na mjere platformi za utvrđivanje,

informacija o bolesti COVID-19. Time bi se pružile i relevantne informacije za potporu mjerama za ograničavanje štete. Na taj način pridonijet će se budućem djelovanju EU-a, posebno akcijskom planu za europsku demokraciju i aktu o digitalnim uslugama.

Mjere

Od platformi će se tražiti da dostavljaju mjesečna izvješća o svojim politikama i mjerama za suzbijanje dezinformacija povezanih s bolešću COVID-19 koje će sadržavati sljedeće:

- *Inicijative za promicanje službenih sadržaja na razini EU-a i država članica*⁴⁰. Platforme bi trebale pružiti podatke o poduzetim mjerama za promicanje informacija koje potječu od nacionalnih i međunarodnih zdravstvenih agencija, nacionalnih tijela i tijela EU-a te profesionalnih medija.
- *Inicijative i alati za podizanje svijesti korisnika*. Platforme bi trebale pružiti podatke o provedbi svojih politika za obavješćavanje korisnika kada naiđu na dezinformacije.
- *Manipulativno ponašanje*. Platforme bi trebale izvješćivati o svim slučajevima manipulacije društvenim medijima i operacijama zlonamjernog utjecaja ili koordiniranog nevjerođostojnog ponašanja koje utvrde u okviru svojih usluga. Platforme bi usto trebale surađivati s državama članicama i institucijama EU-a kako bi olakšale procjenu i utvrđivanje počinitelja kampanja dezinformiranja i operacija utjecaja.
- *Podaci o tokovima oglašavanja povezanog s dezinformacijama o bolesti COVID-19*⁴¹. Potpisnici Kodeksa trebali bi dostaviti podatke, po mogućnosti raščlanjene po državama članicama, o politikama koje poduzimaju u okviru svojih usluga kako bi se ograničilo oglašavanje povezano s dezinformacijama o bolesti COVID-19. Platforme i mrežni operateri za oglašavanje trebali bi pružiti takve podatke i o politikama za ograničavanje oglašavanja na internetskim stranicama trećih strana koje se koriste dezinformacijama o bolesti COVID-19 u cilju privlačenja prihoda od oglašavanja⁴².

Komisija će snažno poticati druge relevantne dionike koji trenutačno nisu potpisnici Kodeksa da dobrovoljno sudjeluju u navedenom programu praćenja.

5.2. POTPORA PROVJERAVATELJIMA ČINJENICA I ISTRAŽIVAČIMA

Provjera činjenica presudna je kako bismo svi imali pristup pouzdanim informacijama i raznovrsnim stajalištima. Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 naglasila je potrebu da internetske platforme pruže više podataka o prirodi, opsegu i učinku dezinformacija te da usporede i ocijene učinkovitost poduzetih mjera. Europski opservatorij za digitalne medije (EDMO) upravo je pokrenut kako bi se pružila potpora stvaranju prekogranične i multidisciplinarnе zajednice neovisnih provjeravatelja činjenica i akademskih istraživača koji će surađivati s relevantnim dionicima u utvrđivanju, analizi i razotkrivanju potencijalnih prijetnji od dezinformiranja, među ostalim u kontekstu bolesti COVID-19. S

kontrolu i sprečavanje širenja lažnih, obmanjujućih ili netočnih informacija o liječenju i bolesti kao takvoj, načinima njezina širenja te mjerama koje poduzimaju vlade i nacionalna regulatorna tijela, vidjeti: <https://erga-online.eu>

⁴⁰ Određeni dionici razvili su pokazatelje pouzdanosti izvora vijesti, kao što je inicijativa Journalism Trust.

⁴¹ Vidjeti npr. izvješća GDI-ja <https://disinformationindex.org/2020/05/why-is-tech-not-defunding-covid-19-disinfo-sites/>

⁴² Platforme bi u tu svrhu trebale razmotriti mogućnost upotrebe pokazatelja pouzdanosti koje su razvili neovisni provjeravatelji činjenica/istraživači ili drugi dionici (npr. GDI, Newsguard).

tim u vezi, za istraživanje i bolje razumijevanje prijetnji i trendova dezinformiranja bitan je veći pristup agregiranim skupovima podataka platformi koji su povezani s tom bolešću. Osim toga, postoji potreba za posebnom istraživačkom infrastrukturom za utvrđivanje, analizu i razotkrivanje dezinformacija i operacija stranog utjecaja na cijelom području EU-a. Sve to trebalo bi se odvijati u skladu s primjenjivim regulatornim okvirom, uključujući zaštitu podataka.

Mjere

- Komisija poziva platforme da prošire i pojačaju suradnju s provjeravateljima činjenica i da organizacijama u svim državama članicama EU-a i u susjednim zemljama aktivno pružaju pristup svojim programima za provjeru činjenica na svim jezicima.
- Komisija će pružiti podršku aktivnostima provjere činjenica i istraživanja⁴³, među ostalim s pomoću novoosnovanog Europskog opservatorija za digitalne medije (EDMO).⁴⁴ ⁴⁵ Na taj će se način tehnološkom infrastrukturom s alatima i uslugama pružiti potpora neovisnoj multidisciplinarnoj zajednici kad je riječ o dezinformacijama o bolesti COVID-19⁴⁶. EDMO bi usto mogao pomagati javnim tijelima u istraživanju i uspostaviti odgovarajuće poveznice sa sustavom brzog uzbunjivanja.
- Komisija poziva platforme da s EDMO-om dogovore okvir kojim će se akademskim istraživačima omogućiti pristup relevantnim podacima platformi uz zaštitu privatnosti kako bi se poboljšali utvrđivanje i analiza dezinformacija.
- Komisija će razmotriti mogućnost stavljanja na raspolaganje javnosti nekih od alata koje je razvila za utvrđivanje obmanjujućih priča i nepouzdanih internetskih izvora kako bi oni bili dostupni zajednici za provjeru činjenica.

6. OSIGURAVANJE SLOBODE IZRAŽAVANJA I PLURALISTIČKE DEMOKRATSKE RASPRAVE

Aktualna kriza uzrokovana bolešću COVID-19 pokazala je da postoji rizik da se neke mjere osmišljene za suočavanje s „infodemijom” iskoriste za podrivanje temeljnih prava i sloboda ili zlorporabu u političke svrhe u Europskoj uniji i šire. Stoga je potrebno biti na oprezu i očuvati naša temeljna prava i zajedničke vrijednosti koji bi trebali biti okosnica našeg odgovora na COVID-19. U tom su kontekstu slobodni i pluralistički mediji presudni za suzbijanje dezinformacija i informiranje građana.

⁴³ Kao što je projekt „Odgovor na izvanrednu zdravstvenu situaciju u međusobno povezanim sustavima” („HERoS”) za razvoj nove metode dohvata informacija s društvenih medija o glasinama i netočnim informacijama povezanim s bolešću COVID-19 (za više pojedinosti vidjeti: <https://cordis.europa.eu/project/id/101003606>). Nadalje, u okviru programa Obzor 2020. mobiliziraju se akademska zajednica, istraživačke organizacije, stručnjaci i privatna poduzeća u cilju suzbijanja netočnih informacija, razvoja kapaciteta za provjeru činjenica i odgovornost na internetu te istraživanja o važnosti jakog i neovisnog medijskog okruženja.

⁴⁴ <https://edmo.eu/>

⁴⁵ U lipnju 2020. pokrenut će se druga faza EDMO-a kako bi se uspostavila nacionalna/regionalna središta za istraživanje dezinformacija. Dodatna sredstva dodijelit će se 2021. u okviru programa Digitalna Europa kako bi se osigurala prisutnost nacionalnih/regionalnih središta u cijelom EU-u. Potpuna geografska pokrivenost EDMO-om ostvarit će se u okviru predstojećeg programa Digitalna Europa. U međuvremenu će Komisija nastojati ostvariti sinergije s financiranjem koje osigurava Europski parlament te će tijekom ljeta 2020. objaviti pozive na podnošenje prijedloga za pružanje potpore istraživanju dezinformacija o bolesti COVID-19.

⁴⁶ Uključujući pristup javnim bazama podataka, repozitorijima za provjeru činjenica i mehanizmima za pristup podacima platformi uz zaštitu privatnosti kako bi se olakšali utvrđivanje, analiza i razotkrivanje dezinformacija.

Sloboda izražavanja i pravo medija i civilnog društva da nadziru djelovanje države jednako su važni i tijekom krize: odgovornost koju imaju javna tijela ne bi se smjela biti smanjena zato što djeluju na temelju izvanrednih ovlasti. Javna tijela moraju osigurati transparentnost svojeg rada, što doprinosi izgradnji povjerenja građana i omogućuje nadzor nad donošenjem odluka. Slobodan protok informacija doprinosi zaštiti života i zdravlja te omogućuje i promiče društvene, gospodarske, političke i druge rasprave o politikama te donošenje odluka⁴⁷. Naposljetku, u vremenima krize demokracija pokazuje svoju istinsku snagu i vrijednost.

Tijekom krize upozoravalo se na probleme povezane sa slobodom izražavanja⁴⁸, primjerice o tome da je novinarima, organizacijama civilnog društva i akademikima ograničen ili nepotrebno odgođen pristup informacijama, da su novinari bili suočeni s povećanim rizicima za svoju sigurnost, uključujući prijetnje i zastrašivanje, ili da su krivo optuženi za širenje dezinformacija.

Od početka krize Komisija pomno prati izvanredne mjere koje poduzimaju države članice i njihovu usklađenost s Ugovorom, kao i pravom EU-a općenito, a posebno Poveljom o temeljnim pravima. Kada je riječ o dezinformacijama, nekoliko država članica već je imalo odredbe, uključujući one kaznene prirode, a jedna država članica uvela je posebno novo kazneno djelo za širenje dezinformacija za vrijeme izvanrednog stanja.⁴⁹ Zakoni kojima se ta kaznena djela preširoko definiraju i rezultiraju nerazmjernim kaznama mogu ograničiti spremnost izvora da razgovaraju s novinarima te dovesti do autocenzure⁵⁰, što izaziva posebnu zabrinutost za slobodu izražavanja.

Komisija uz potporu Europskog parlamenta sufinancira niz projekata za mapiranje prijetnji i rizika za slobodu i pluralizam medija, potporu istraživačkom novinarstvu i pružanje pomoći novinarima kojima je to potrebno⁵¹.

Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 pokazala je da slobodni i neovisni mediji imaju ključnu ulogu u pružanju pouzdanih i provjerenih informacijama građanima i njihov doprinos spašavanju života. Međutim, kriza je pogoršala ionako tešku ekonomsku situaciju u tom sektoru zbog dramatičnog pada prihoda od oglašavanja, unatoč povećanju publike⁵². Stanje je posebno teško za ranjive manje aktere te lokalne i regionalne medijske kuće. Kao posljedica toga oslabljen je cijeli medijski ekosustav EU-a i njegova raznolikost. Komisijinim paketom za oporavak i obnovu pridonijelo bi se zadovoljavanju neposrednih potreba za likvidnošću s pomoću financiranja iz potpore za solventnost i koheziju, uz istodobno jačanje digitalnih ulaganja i otpornosti sektora putem programa InvestEU, Kreativna Europa i Obzor Europa.

Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 znatno je pogoršala slične probleme i diljem svijeta, među ostalim one s kojima se suočavaju neovisne medijske kuće kao branici zaštite

⁴⁷ „Pandemije bolesti i sloboda mišljenja i izražavanja”, Izvješće posebnog izvjestitelja UN-a za promicanje i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja Davida Kayea, travanj 2020.

⁴⁸ Slučajevi su dokumentirani na platformi Vijeća Europe za zaštitu novinarstva i sigurnost novinara te na platformi za mapiranje slobode medija koju sufinancira EU <https://mappingmediafreedom.org/>.

⁴⁹ Izmjena odjeljka 337. mađarskog kaznenog zakona.

⁵⁰ Komisija je jasno istaknula da demokracija ne može funkcionirati bez slobodnih i neovisnih medija te da su poštovanje slobode izražavanja i pravne sigurnosti u tom razdoblju od primarne važnosti.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/STATEMENT_20_567

⁵¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-freedom-projects>

⁵² Rane procjene upućuju na to da bi, ovisno o zemlji, pad mogao doseći 80 % prihoda novinskih izdavača. Očekuje se da će to najviše pogoditi male lokalne izdavače. <http://www.newsmediaeurope.eu/news/covid-19-and-the-news-media-journalism-always-comes-at-a-cost/>

demokracije i ljudskih prava. EU će pratiti razvoj situacije u skladu s akcijskim planom za ljudska prava i demokraciju za razdoblje 2020.–2024.⁵³ EU će posebnu pozornost posvetiti stanju u istočnom i južnom susjedstvu te na zapadnom Balkanu.

Sve to dovodi u pitanje sposobnost medija i civilnog društva da u potpunosti odigraju svoju ulogu u suzbijanju dezinformacija i netočnih informacija.

EU treba pojačati političku i praktičnu potporu neovisnim medijima i novinarima u EU-u i diljem svijeta te pomoći organizacijama civilnog društva u njihovim nastojanjima da prate ograničenja slobode izražavanja i građanskog prostora i izvještavaju o njima.

Mjere

- Komisija će nastaviti pomno pratiti učinak izvanrednih mjera na pravo i vrijednosti EU-a do ukidanja svih tih mjera te će nastaviti surađivati s državama članicama na utvrđenim problemima. Rezultati tog praćenja uključit će se u predstojeće Godišnje izvješće o vladavini prava, koje će se objaviti u trećem tromjesečju 2020.⁵⁴, te u buduću strategiju za učinkovitu primjenu Povelje o temeljnim pravima u Europskoj uniji i u akcijski plan za europsku demokraciju.
- Komisija poziva države članice da u ovim vremenima krize učine više kako bi novinari mogli raditi sigurno⁵⁵ u odgovarajućim uvjetima i da informativne medije priznaju kao osnovnu uslugu.
- Komisija poziva Parlament i Vijeće da hitno donesu sveobuhvatan paket za oporavak kojim bi se pridonijelo obnovi i jačanju otpornosti medijskog sektora u borbi protiv dezinformacija povezanih s bolešću COVID-19. Države članice trebale bi u najvećoj mogućoj mjeri iskoristiti taj paket, kao i gospodarski odgovor⁵⁶ EU-a na COVID-19, kako bi pružile potporu medijima snažno pogođenima krizom, poštujući pritom njihovu neovisnost. Svi dionici EU-a trebali bi u okviru oporavka nastojati pružiti potporu medijima.
- Kako bi popratila te napore, Komisija će nastaviti sufinancirati neovisne projekte u području novinarstva, medijske slobode i pluralizma te će medijskom sektoru olakšati pristup financiranju i mogućnostima financiranja⁵⁷.
- Do kraja ove godine Komisija će u okviru akcijskog plana za europsku demokraciju predložiti mjere za jačanje slobode i pluralizma medija u Europskoj uniji te će predstaviti akcijski plan za medije i audiovizualnu politiku, kojim će se nastojati pružiti potpora digitalnoj transformaciji i konkurentnosti tih sektora te poticati pluralizam pristupa sadržaju i medija.
- Komisija i visoki predstavnik poduzet će sljedeće:
 - pokrenuti ciljne mjere u okviru programa javne diplomacije u zemljama diljem svijeta za potporu akterima civilnog društva u pružanju pouzdanih informacija⁵⁸,
 - razviti daljnju suradnju s civilnim društvom, novinarima i neovisnim medijima u trećim zemljama putem regionalne pomoći i bilateralne potpore za borbu protiv

⁵³ JOIN(2020) 5 final od 23. ožujka 2020.

⁵⁴ Mediji i civilno društvo suočili su se s novim preprekama u izvršavanju svoje uloge u demokratskoj raspravi tijekom ove krize. U Godišnjem izvješću Komisije o vladavini prava detaljnije će se razmotriti stanje u svim državama članicama.

⁵⁵ U skladu sa Smjernicama Vijeća Europe o zaštiti slobode izražavanja i informiranja u vremenima krize (<https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/freedom-of-expression-and-information-in-times-of-crisis>). Trebalo bi odgovoriti i na upozorenja koja Vijeće Europe izdaje u kontekstu platforme za zaštitu novinarstva i sigurnost novinara.

⁵⁶ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_459

⁵⁷ Na primjer, Instrument jamstva za kulturne i kreativne sektore dostupan je za potporu financijskim potrebama medijskog sektora.

⁵⁸ Npr. podcasti, podrška za provjeru činjenica ili internetski seminari.

- dezinformacija i promicanje provjere činjenica,
- pojačati potporu za praćenje kršenja medijske slobode, zagovaranje sigurnijeg medijskog okruženja i zaštitu novinara, među ostalim pružanjem pomoći putem mehanizma EU-a za zaštitu boraca za ljudska prava i tješnjom suradnjom s Europskom zakladom za demokraciju.

7. OSNAŽIVANJE I PODIZANJE SVIJEŠTI GRAĐANA

Od proglašenja globalne pandemije potražnja za mišljenjima istraživača, znanstvenika i stručnjaka za javno zdravlje veća je nego ikad. Pouke izvučene iz krize uzrokovane bolešću COVID-19 pokazuju da je važno promicati informacije iz službenih izvora i da se odluke moraju donositi na temelju savjeta znanstvenika i zdravstvenih djelatnika te da je isto tako ključno održati demokratsku raspravu. One pokazuju izazove suočavanja s promjenama u internetskom okruženju⁵⁹. Osnaživanje građana da kritički analiziraju informacije na internetu izuzetno je važno za suzbijanje dezinformacija.

Na te se izazove bolje odgovara ako je društvo svjesno opasnosti od dezinformacija i netočnih informacija. Posebnu pozornost trebalo bi posvetiti ranjivim skupinama, primjerice mladima i djeci, koji su izloženi većem riziku od obmanjivanja i stoga se mogu naći u opasnijim situacijama. To podrazumijeva promicanje medijske i informacijske pismenosti građana, uključujući kritičko razmišljanje, sposobnost utvrđivanja dezinformacija i digitalne vještine te potporu osnaživanju građana⁶⁰. Iako se u tom smislu već mnogo čini, radi ograničavanja učinka dezinformacija potrebno je učiniti još više kako bi utvrdile sinergije i potencijal za suradnju i razmjenu informacija o mjerama za izgradnju otpornosti. Važno je i da građani imaju pristup izvorima na vlastitom jeziku.

Mjere

- Komisija, Vijeće, visoki predstavnik i Europski parlament razmijenit će najbolje prakse povezane s mjerama za izgradnju otpornosti, posebno u odnosu na iskustva stečena tijekom krize uzrokovane bolešću COVID-19.
- Ažuriranim akcijskim planom za digitalno obrazovanje, koji će se donijeti kasnije u 2020., predložit će se mjere za borbu protiv dezinformiranja, dok se programima Erasmus+ i Europske snage solidarnosti pružaju mogućnosti financiranja projekata za borbu protiv dezinformacija. Komisija će podupirati razvoj kritičkog mišljenja korisnika društvenih mreža putem pripremnog djelovanja „Medijska pismenost za sve”⁶¹ te putem europske mreže centara za sigurniji internet.
- Komisija namjerava, među ostalim i u predstojećem akcijskom planu za medijski i audiovizualni sektor, predložiti mjere za podizanje svijesti i poticanje kritičkog razmišljanja među različitim skupinama, posebno mladima, oslanjajući se na potencijal društvenih medija i utjecajnih osoba. To će se nadovezati na izmijenjenu Direktivu o audiovizualnim medijskim uslugama, kojom se od platformi za razmjenu videozapisa zahtijeva da osiguraju učinkovite mjere i alate za medijsku pismenost.

⁵⁹ Na primjer, suočavanje s brzim pojavljivanjem i nestajanjem pojedinačnih lažnih internetskih stranica, zbog čega je prevarante vrlo teško zaustaviti jer stalno mijenjaju digitalne identitete, izrada crnih lista te informiranje potrošača i platformi.

⁶⁰ Kao što je slučaj s projektima medijske pismenosti, potpora organizacijama civilnog društva koje pomažu građanima i imaju pristup alatima za provjeru sadržaja.

⁶¹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2018-2019-call-proposals-preparatory-action-media-literacy-all>. Posljednji poziv u okviru tog pripremnog djelovanja (2018.–2020.) planira se objaviti u drugom tromjesečju 2020.

- Institucije EU-a trebale bi koordinirano izrađivati materijale za podizanje svijesti o prirodi dezinformacija, njihovim opasnostima za demokratsku prirodu našeg društva i o instrumentima koji su dostupni za utvrđivanje dezinformacija i borbu protiv njih te bi ih trebale dijeliti s pomoću relevantnih mreža i instrumenata za uključivanje građana i usmjeravati na različite skupine u svim državama članicama i partnerskim zemljama.

8. ZAŠTITA JAVNOG ZDRAVLJA I PRAVA POTROŠAČA

Posebna značajka krize uzrokovane bolešću COVID-19 bila je iskorištavanje potrošača. Manipulacijom, obmanjujućim marketinškim tehnikama i prijevarama iskorištava se strah i uz lažne zdravstvene tvrdnje prodaju nepotrebni, neučinkoviti i potencijalno opasni proizvodi ili se potrošači mame da kupuju proizvode po pretjerano visokim cijenama. Iako takva vrsta sadržaja može sadržavati dezinformacije, ako krši pravnu stečevinu u području zaštite potrošača, to je onda nezakonit sadržaj i zahtijeva drugačiji odgovor nadležnih tijela u skladu sa zakonima o zaštiti potrošača⁶².

Nakon poziva Komisije platforme⁶³ su uklonile milijune obmanjujućih oglasa povezanih s nezakonitim ili nesigurnim proizvodima.⁶⁴ Komisija je koordinirala provjeru („pregled”) internetskih stranica kako bi otkrila gdje su potrošači u EU-u izloženi sadržajima koji promiču lažne tvrdnje ili lažni proizvodi u kontekstu pandemije bolesti COVID-19. Pregled, koji je provela mreža za suradnju u području zaštite potrošača (CPC), uključivao je provjeru internetskih platformi na visokoj razini te dubinsku analizu određenih oglasa i internetskih stranica povezanih s proizvodima za kojima se zbog virusa povećala potražnja. Nakon toga su platforme uklonile ili blokirale milijune obmanjujućih oglasa ili ponuda za prodaju proizvoda.

Mreža nacionalnih tijela za suradnju u području zaštite potrošača surađuje s Komisijom u koordiniranoj borbi protiv takvih praksi. Komisija je veće platforme⁶⁵ pozvala na suradnju s tijelima za zaštitu potrošača i poduzimanje proaktivnih mjera za suzbijanje prijevara⁶⁶. Ta razmjena s većim internetskim platformama donosi rezultate⁶⁷, no rad će se morati nastaviti, posebno u okviru budućeg akta o digitalnim uslugama.

Međutim, nepošteni trgovci mogu djelovati pod krinkom platformi kako bi iskoristili ranjivost potrošača, zaobišli algoritamske provjere i pokrenuli nove internetske stranice.

⁶² Europska komisija pozvala je i nadležna tijela država članica da pojačaju nadzor i prilagode aktivnosti kontrole internetskih ponuda i oglašavanja prehrambenih proizvoda i dodataka prehrani u vezi s bolešću COVID-19 (https://ec.europa.eu/food/safety/official_controls/eu-co-ordinated-control-plans/covid-19_en), a Ured EU-a za borbu protiv prijevara (OLAF) pokrenuo je istrage (https://ec.europa.eu/anti-fraud/media-corner/news/13-05-2020/inquiry-fake-covid-19-products-progresses_en).

⁶³ Na poziv Komisije odgovorile su sljedeće platforme: Allegro, Amazon, Alibaba/Aliexpress, CDiscount, Ebay, Facebook (tj. Facebook, Facebook Marketplace i Instagram), Microsoft/Bing, Google (tj. Google oglasi i YouTube), Rakuten, Wish i Verizon Media/Yahoo.

⁶⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_938

⁶⁵ Tj. internetske trgovine, tražilice i društvene mreže.

⁶⁶ Npr. utvrđivanjem vrlo traženih proizvoda koji se stavljaju na tržište na obmanjujući način kako bi se ostvarila neopravdana prednost te automatiziranim sredstvima za proaktivno uklanjanje obmanjujućih oglasa i „čudotvornih proizvoda” s nezakonitim zdravstvenim tvrdnjama.

⁶⁷ Na primjer, Google je na svjetskoj razini blokirao ili uklonio više od 80 milijuna oglasa povezanih s bolešću COVID-19, a eBay je na svojoj globalnoj platformi blokirao ili uklonio više od 17 milijuna ponuda za prodaju proizvoda kojima se krše pravila EU-a o zaštiti potrošača.

Takve se prakse mogu pronaći i na neovisnim internetskim stranicama, koje potrošače privlače oglašavanjem, primjerice na društvenim mrežama i portalima e-pošte ili u sponzoriranom rangiranju na tražilicama. Stoga nacionalna tijela za zaštitu potrošača i dalje budno prate situaciju te će zajedno s Komisijom nastaviti rad na zaštiti potrošača na internetu.⁶⁸

Komisija pojačava suradnju i razmjenu informacija s platformama i tijelima za samoregulaciju oglašavanja u cilju izrade automatskih alata za pronalaženje obmanjujućih oglasa. Platforme bi do kraja krize trebale redovito izvješćivati o učinkovitosti svojih mjera i o novim trendovima.

Mnoge lažne internetske stranice u nazivima domena upotrebljavaju ključne riječi povezane s bolešću COVID-19 kao što su „korona”, „maska” ili „cjepivo”⁶⁹. Te su internetske stranice posebno štetne ako su lažno predstavljene kao legitimne ili vladine internetske stranice. Komisija je surađivala sa sektorom naziva domena u cilju razmjene i promicanja dobre prakse za sprečavanje špekulativne upotrebe i zloupotrebe⁷⁰ naziva domena te je dogovorila slične mjere s registrom EURid, koji upravlja domenom „.eu”⁷¹.

Mjere

- Potpora nacionalnim tijelima za zaštitu potrošača u okviru mreže za suradnju u području zaštite potrošača uključivat će financiranje njihovih kapaciteta za agilno praćenje tržišta. Komisija će u dugoročnom planu razmotriti osiguravanje zajedničkog paketa alata, kao što je forenzički opservatorij za digitalna tržišta s posebnim alatima za provođenje internetskih istraga i provjeravanje problematičnih praksi povezanih s bolešću COVID-19⁷².
- Pojačat će se međunarodna suradnja i razmjena iskustava (na primjer s međunarodnom mrežom tijela za zaštitu potrošača) kako bi se promicao pristup EU-a u borbi protiv obmanjivanja potrošača u kontekstu pandemije bolesti COVID-19⁷³.

⁶⁸ Komisija je izdala smjernice kako bi potrošačima pri kupnji na internetu pomogla u utvrđivanju i izbjegavanju mogućih prijevara povezanih s bolešću COVID-19: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_en

⁶⁹ Komisija blisko surađuje s Europolom i s voditeljima registara kako bi se olakšala razmjena informacija kojom se omogućuje brzo utvrđivanje, prijava i uklanjanje internetskih stranica povezanih s bolešću COVID-19 koje se upotrebljavaju u kriminalne svrhe.

https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/catching_the_virus_cybercrime_disinformation_and_the_covid-19_pandemic_0.pdf

⁷⁰ To uključuje mjere za provjeru točnosti i valjanosti podataka podnositelja registracije za nazive domena koji sadržavaju ključne riječi povezane s bolešću COVID-19 te za prijavljivanje sumnjivih registracija relevantnim tijelima, kao što su agencije za zaštitu potrošača i tijela kaznenog progona. Vidjeti i: <https://www.icann.org/news/blog/keeping-the-dns-secure-during-the-coronavirus-pandemic>

⁷¹ <https://eurid.eu/en/news/doteu-covid19-measures/>

⁷² Komisija će koordinirati suradnju između mreže za suradnju u području zaštite potrošača, registara domena i pružatelja platnih usluga kako bi se učinkovito suzbile prijevare potrošača.

⁷³ OECD je na temelju zajedničkog stajališta mreže za suradnju u području zaštite potrošača izradio smjernice o tome kako prepoznati prijevare, u kojima se utvrđuju najčešće prijevare povezane s bolešću COVID-19 i koje su objavljene u ožujku.

<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/protecting-online-consumers-during-the-covid-19-crisis-2ce7353c/>

https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/consumers/enforcement-consumer-protection/scams-related-covid-19_en

ZAKLJUČAK

EU je poduzeo mjere kako bi u krizi uzrokovanoj bolešću COVID-19 odgovorio na opasnost od dezinformacija, netočnih informacija i operacija stranog utjecaja. Međutim, zbog razmjera mogućih posljedica za zdravlje građana i stabilnost naših društava te otkrivenih nedostataka potrebno je uložiti daljnje napore u tom smislu. Kriza uzrokovana bolešću COVID-19 ispit je za EU i njegova demokratska društva koji će pokazati kako se nose s tim izazovom. Na temelju utvrđenih izazova, dosadašnjih iskustava i predloženih kratkoročnih rješenja društvo i demokratski nadzor EU-a mogli bi dugoročno postati snažniji i otporniji te bolje pripremljeni za izazove budućnosti.

Komisija i visoki predstavnik brzo će pokrenuti mjere predložene u ovoj Komunikaciji, stvarajući temelje za dugoročniji pristup u okviru akcijskog plana za europsku demokraciju, koji bi trebao biti predstavljen krajem godine, te budućeg akta o digitalnim uslugama.